

Efter folkkyrkan

När sommaren kommer hörs återigen den bisarra diskussionen om präster får uttala välsignelsen i kyrkorummet eller inte, eller om man får tala om Jesus vid en skolavslutning. Man kan ha många synpunkter i ämnet, men i varje fall en sak kan man konstatera: gamla rågångar mellan kyrka och olika samhällsaktörer gäller inte längre. Det är ett skeende som pågått länge. För omkring femtio år sedan togs ett principiellt viktigt beslut, då undervisningen i kristendomskunskap ersattes av religionsundervisning i skolorna. Därmed togs ett viktigt steg i omvandlingen av det svenska samhället i sekulär riktning. Kyrkorna stretade emot med namninsamling och annan opinionsbildning, men det hjälpte inte. I ett slag försvann stora delar av kyrkans dopundervisning.

I dag är det en självklarhet att statliga och samhällseliga organ är religiöst neutrala, ingen särskild trosinriktning ska favoriseras. Religiös tro och religiös praxis har förvisats från det offentliga rummet till det privata. Att det finns vissa undantag, som att kungen ska tillhöra Svenska kyrkan och att prinsessor gifter sig kyrkligt, förändrar knappast bilden.

Inom Svenska kyrkan finns mycket lite av reflektion över denna helt nya situation. Man är osäker och vet inte hur man ska uppfatta och förstå det som sker. De redskap man hittills använt för att beskriva kyrkans relation i det omgivande samhället är signerade Einar Billing (f. 1871) och Gustaf Wingren (f. 1910). Det de formulerade återspeglar de förhållanden som rådde under första delen av 1900-talet.

Det viktigaste begrepp de använde sig av var folkkyrkobegreppet. Innehållsligt brukar detta beskrivas som att kyrkan vill nå alla, och att hon genom sina församlingar är rikstäckande. Varje medborgare har sin hemvist i en församling. Den kyrkliga självbild som ligger i detta är att egentligen tillhör alla kyrkan, eller i varje fall att kyrkan har ett ärende till alla. Vid 1951 års kyrkomöte uttrycktes detta på ett pregnant sätt av Karlstadsköpen Arvid Runestam som i debatten om den nya religionsfrihetslagen yttrade:

Alla i vårt land tillhöra folkkyrkan, hur mycket de än utträda: så ter det sig utifrån folkkyrkosynen, som noga liksom följer Guds egen förekommande kärleks uppsökande av alla människor ... [kyrkan] måste få sträcka sig lika vida som folket i vårt kristnade land och vara folkkyrka.

Runestam talar om »folket i vårt kristnade land». Men idag står tre miljoner svenskar utanför Svenska kyrkan, och »folket» är inte som förr en etniskt homogen grupp med samma religion och gemensamma etiska och moraliska värderingar i botten. Inte heller kan man idag tala om Sverige som ett kristet land, statsmakterna och de flesta partierna ser sig själva som sekulära. Religion är inte längre en offentlig angelägenhet, utan den har förvisats till privatlivets sfär.

Århundraden av identifikation mellan kyrkan och nationen försvinner dock inte över en natt. Att ersätta denna föråldrade kyrkliga självbild med någon mer rättvisande beskrivning låter sig inte göras utan vidare. Det man verkligen skulle vilja efterlysa från Svenska kyrkans sida

är en omvärldsanalys som gör skäl för namnet. Att konstatera att det finns en Gudslängtan hos alla människor, och att man ser mycket av andligt sökande i vår tid, är visserligen sant, men det är ingen omvärldsanalys. En sådan beskriver vilken plats religionen, och särskilt Svenska kyrkan, har i det offentliga rummet och hur det kulturella klimatet ser ut och kanske även hur den förväntade framtiden ser ut. Det är viktigt att begripa vad det innebär att vara kyrka i ett sekulärt samhälle, där flertalet offentliga institutioner ser sig själva som aktörer i en sekulär omvärld. Alltfler tycks efterlysa en sådan analys, men ännu saknas den.

Men något är på gång. Det senaste året har några böcker publicerats där författarna försöker orientera sig i dagens kyrkliga landskap, och inte utifrån en önskad eller tänkt ideal situation. Jan Eckerdal disputerade 2012 på avhandlingen: *Folkkyrkans kropp – Einar Billings ecklesiologi i postsekulär belysning* (Artos 2012), där han konfronterar Billings folkkyrkotänkande med andra sätt att beskriva kyrkan i världen. Patrik Hagman ger i sin bok *Efter folkkyrkan – en teologi om kyrkan i det efterkristna samhället* (Artos 2013) ytterligare impulser till nytänkande. I sammanhanget kan även nämnas Jörgen Straarup – Mayvor Ekberg: *Den sorglöst försumliga kyrkan – belyst norrifrån* (Artos 2012).

Det intressanta och hoppningivande i de här omnämnda böckerna – och det finns flera – är att författarna ställer frågor utanför det självklart »folkkyrkliga» paradigmet, som numera mest hindrar oss från att verkligen se kyrkans läge i Sverige. De formulerar utgångspunkter för en förnyad reflektion över vad det innebär att vara kyrka i dagens sekulära samhälle. Några egentliga svar kan man knappast säga att de ger, men det är gott nog att man börjar ställa frågor och prövar att ifrågasätta invanda tankemönster. Ett sådant ifrågasättande ägnar sig t.ex. Patrik Hagman åt när han talar om att kyrkan skulle kunna vara en kontrasterande gemenskap i det efterkristna samhället.

Intressant är att kyrkosekreterare Cristina Grenholm finner det nödvändigt att rycka ut och försvara folkkyrkoteologin mot Hagmans tankar. I sitt inlägg i *Kyrkans Tidning* (nr 21/2013) ställer hon retoriskt frågan hur man kan vara en folkkyrka om inte folket är med. Hon antyder därmed att folket fortfarande är med som en gång i fornstora dagar. Men det hjälper inte att, som Arvid Runestam, bara hävda att egentligen är alla med i folkkyrkan därför att Guds nåd gäller alla. I kyrkokansliets egna prognoser antar man att kyrkotillhörigheten 2019 kommer att ha gått ner till under 60 % av befolkningen. Och siffrorna lär fortsätta neråt också efter 2020. Någon framtidskommission som det talats om behövs inte heller enligt Grenholm. Vi ska fortsätta som hittills – det behövs inga förändringar, några nya tankar behöver inte tänkas.

Alternativet till detta försvar för det bestående är att bygga församling och fördjupa tron. I en kyrka ledd av Anden vågar man tänka om och tänka nytt. Livet i Gud är en växtprocess, som närs av att man som kyrka, församling och enskild kristen vågar se in i verkligheten själv, inklusive den omgivning vi befinner oss i. Det innebär inte att man i ångest och iver kastar bort allt som är äldre än en vecka och börjar om från scratch, som om den i tvåtusen år levande kyrkan vore ett enda stort misstag i både tro och praxis. Det är en omöjlig tanke för den som litar på Guds och sanningens kontinuitet. Däremot kan Gud skicka sin kyrka nya kallelser till att tänka och handla vidare, på uppenbarelsens grund. Det är att »gilla läget» i stället för att drömma sig tillbaka till hur mycket bättre det var förr.